

A magyar lexikográfia évszázadai (Áttekintés)

Tisztelt Hallgatóim!

Készülésemben első pillanattól kezdve a bőség zavarával küszködtem, annál is inkább, mivel a „lexikográfia” szónak mindkét jelentésére, vagyis a szótárírásra, a szótáriródomra, illetőleg a szótártanra, a szótártudományra is egyaránt figyelemmel voltam. Látnom kellett, hogy ennek a hihetetlenül gazdag termésnek az anyagát még csak felsorolni is alig lenne lehetséges az adott 25 percen belül. Vagyis a lehetetlenre vállalkoztam, de azért megpróbálom... A jelen áttekintésben csupán a legjelentősebb, mérföldkönek számító események és alkotások említésére és rövid értékelésére van módom.

A 16. és 17. század

A szótárírás – mint más országokban is – a *kéziratos szójegyzékekkel* (nomenclaturákkal) kezdődött, amelyek a latin nyelv oktatását szolgálták. Keletkezési idejük a 14. sz. második és a 15. sz. első felére esik. (*Königsbergi, Besztercei, Schlagli* stb. *szójegyzékek*)

A *kéziratos szótárak* (vocabularyumok) szintén gyakorlati célokat szolgálták, a latin szövegek pontosabb megértését. Itt már megjelenik az ábécérend. Eme nyelvemlékek közül a leghíresebb a *Gyöngyösi Szótártöredék* (a 16. sz. 40-es éveiből).

A korai *nyomtatott szótárak* között a 16. században két olyan szótár jelent meg, amelynek magyar anyaga is van:

a CALEPINUS-féle 10 nyelvű szótár, Lyon 1585. Több tízezer magyar szó és kifejezés van benne. Nyelvei: latin, héber, görög, francia, olasz, német, spanyol, lengyel, magyar és angol.

Feldolgozta MELICH János (1907) immár klasszikusnak számító monográfiájában, *A magyar szótáriródom*-ban (Nyelvészeti füzetek 46.) A másik:

VERANTIUS (VERANCSICS) FAUSTUS 5 nyelvű szótára (latin, olasz, német, dalmát és magyar), Velence 1595. Ez a szótár már a későbbi etimológiai szótáraknak is az őse, amennyiben a szótár végén föl vannak sorolva azok a szavak, amelyeket Verancsics a magyarban szláv eredetűeknek tartott. Vö. MELICH 1907.

A 17. század legnevezetesebb szótára SZENCI MOLNÁR Albert latin-magyar és magyar-latin szótára (*Dictionarium Latino-ungaricum* és *Dictionarium Ungaro-latinum*) volt 1604-ből (Nürnberg). Jelentősége évszázadokra, mind a mai napig meghatározó: az első teljes és kétirányú magyar kétnyelvű szótár. [Nem hagyhatom ki azt a szótártörténeti érdekességet sem, hogy ugyancsak 1604-ben jelent meg az angolok első egynyelvű szótára: Robert CAWDREY *A Table Alphabeticall* c. műve, amelynek elsőrendű célja az angolba beszűrődő 'hard words', azaz „nehéz(=idegen) szavak (héber, görög, latin, francia stb. szavak) magyarázata volt „egyszerű” angol szavak ('plaine English words') segítségével a széles közönségnek, jelesül 'for the benefit & helpe of Ladies, Gentlewomen, or any other unskilfull persons'. (STEIN 2010).]

Elsőként MELICH János írta meg szótárírói tevékenységét (i.m.), de a Szenci Molnár-kutatók között megemlíthetjük IMRE Mihályt, SZABÓ Andrást és DÉZSI Lajost (vö. Lex.füz 2/2006)

Naplójából megtudjuk, hogy 1603. május 16-án kezdte a latin-magyar rész szerkesztését, és még ez év decemberében be is fejezte. Ez a rész 610 oldalon mintegy 34.500 címszót tartalmazott. A magyar-latin rész (240 oldalon) 18.000 címszóval 1604 januárjában készült el. Aki egy kicsit is sejt valamit egy kétnyelvű szótár összeállításáról, de az is, aki csak forgatja, elcsodálkozhat azon, hogy milyen páratlan munkateljesítmény és micsoda hatalmas nyelvi és tárgyi, vagyis enciklopédikus tudás kell ahhoz, két nyelven, hogy alig fél év alatt (és ráadásul külföldön! -- ugyanis életének 60 esztendejéből 34 évet külföldön töltött) elkészüljön egy mai kéziszótár méretű szótár, különösen, ha meggondoljuk, hogy bár voltak latin-magyar szótárkezdemények, magyar kezdésű teljes szótár Szenci Molnár Albert előtt még nem volt.

Jelentősége: az első teljes kétnyelvű szótárunk, az első magyar kezdésű kétnyelvű szótárunk; szótára olyan szótártípust valósított meg, amelynek fontosságát csak 400 évvel később ismerték föl, az ún. Larousse-típusú enciklopédikus szótárra gondolok. Ugyanis SzM az általános nyelvi anyag mellett feldolgozta az akkori ismeretek legfontosabb témaköreit a földrajz, az irodalomtudomány, a filozófia, a történelem, a növénytan stb. területéről. Szótárírói és kiadói munkájában kifejezetten előremutató szótártani elvet vallott, amely ugyancsak 4 évszázad múltán Országh László és a mai szótárkiadás alapelve lett: minden szótárt folytonosan újítani, frissíteni és bővíteni kell. (Nem lehet véletlen az egybeesés a reformátori „semper reformari...” gondolattal!) És egészen a mához igazítva: A. Cowie és mások a 'regular updating', azaz a folyamatos és rendszeres frissítés gyakorlatát folytatják az angol szótárak kiadásában.

A 18. század eleje

A 18. század legnevezetesebb szótára PÁPAI PÁRIZ Ferencről való: *Dictionarium Latino-Hungaricum*” és *Dictionarium Hungarico-Latinum*, Lócse, 1708. (vö. MELICH i.m. 168-182) Szenci Molnár szótáránál terjedelmesebb, tőle sokat föl is használt. Több későbbi kiadást ért meg, köztük legnevezetesebb az 1767-i, amelyet BOD Péter egészített és bővített ki, a korábbi magyar—latin részt még német értelmezésekkel is ellátva. A magyar szavakat két csoportra osztja: köznyelvi szavak és tájszavak csoportjára. Így például a köznyelvi szavakon belül csoportba rendezi a székely szavakat, amelyeket nem tekintett tájszavaknak, hanem egyenrangúnak a köznyelvi szavakkal. Bod Pápai Páriz szótárának általa kibővített változatát megtoldotta egykor használt magyar személynévek jegyzékével. E névjegyzék nyomán vette újra használatba a magyar társadalom az *Ákos*, *Aladár*, *Béla*, *Geiza*, *Gyula*, *Kálmán*, *Kolos*, *Tibor* stb. keresztnéveket. (KISS 2004, 325)

A 18. század második és a 19. század első fele

Ez az a korszak, amelyet GÁLDI László egyedülálló szótártörténeti monográfiájában ír le: *A magyar szótárírodalom a felvilágosodás korában és a reformkorban* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1957, 586pp). Ehhez fogható lexikográfiai munkát sem előtte, sem utána nem írt senki. Külön értéke ennek a monumentális műnek, hogy lektorai: PAIS Dezső, BÁRCZI Géza és MÉSZÖLY Gedeon voltak.

Gáldi hatalmas művének még csak a tartalomjegyzékét sincs itt helyünk ismertetni, csak néhány fontosabb szótárt említünk meg.

BARÓTI SZABÓ Dávid (1739-1819), költő, műfordító, szótáríró, nyelvújító: *Kisdéd szó-tár* (1784, 2. kiad. 1792.) Az akkori ritka, többnyire nyelvjárási eredetű szavak gyűjteménye, a magyar egynyelvű szótárak őse. --- MÁRTON József (1771-1840),

nyelvtudós, szótáríró, nyelvkönyvek összeállítója, az MTA levelező tagja: Német-magyar és magyar-német szótárak szerzője 1799-től, némelyik latin résszel is bővítve, főként iskolai használatra. --- GYARMATHI Sámuel (1751-1830), nyelvtudós, a finnugor és általános összehasonlító nyelvtudomány egyik magyar úttörője, orvos és tanár. Legfontosabb szótári alkotása szófejtő szótára (*Vocabularium in quo plurima Hungaricis vocibus consona variarum linguarum vocabula cellegit S.Gy.*) (1816) Nagy érdeme, hogy a nyelvjárási eredetű szavak szótározásán kívül gondot fordít a viszonylag újabban a magyarba került idegen nyelvi eredetű, nemzetközi jellegű szókinccs bemutatására is. --- KRESZNERICS Ferenc (1766-1832), író és nyelvész, szótáríró, katolikus pap, az MTA tagja: *Magyar szótár, gyökérrenddel és deákozattal* (1831-1832). Hatalmas, mintegy 80 000 magyar szót és származékot tartalmazó gyűjtemény, amely a 19. században divatos „gyök”-szótárak szerint rendezett, az etimologizáló szótárak legelsője nálunk. Hasonló „műfajú” szótár volt KASSAI József *Magyar-Diák Szó-könyve*, I – V. kötet (1833-1836). --- S végül meg kell említenünk a MAGYAR TUDÓS TÁRSASÁG *magyar és német zsebszótárát* (1835 – 1838), Vörösmarty hathatós támogatásával, a század első felének legjobb szótára.

A 19. század második és a 20. század első fele

1. Egynyelvű szótárírás

a) *Leíró szótárak*

A múlt század második felének legnagyobb vállalkozása CZUCZOR Gergely és FOGARASI János *A magyar nyelv szótára* I – VI. kötet (1862 – 1874) megjelenítése volt (vö. Magay 2011). Egynyelvű, értelmező és *szófejtő* szótár volt.

Napjainkban reneszánszát éljük a Czuczor-Fogarasnak. Ebben KISS Gábor és a Tinta Könyvkiadó járt az élen (*Etimológiák, szóelemzések a Czuczor—Fogarasi szótárból*)

A század jelentős alkotása még: BALLAGI (BLOCH) Mór *A magyar nyelv teljes szótára* (Franklin, 1868—1873), és BALASSA József *A magyar nyelv szótára* (1940)

b) *Nyelvtörténeti szótárak*

A továbbiakban KISS Lajos nagy horderejű előadása alapján ismerhetjük meg a nyelvtörténeti szótárak különféle típusait. (Kiss Lajos: *A lexikológia és a lexikográfia elmélete és módszertana*. A magyar nyelvészek VI. nemzetközi kongresszusa, Eger, 1994. aug. 23-26. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest, 1994.)

Kiemelkedő alkotás volt SZARVAS Gábor és SIMONYI Zsigmond háromkötetes szótára: a *Magyar nyelvtörténeti szótár. A legrégebb nyelvemlékektől a nyelvújításig*. (1890 – 1893) (Hornvánszky Viktor Akadémiai Könyvkereskedése, Budapest) (A szótár 50.000 szót tartalmaz.)

SZAMOTA István *Pótlék a Magyar Nyelvtörténeti Szótárhoz. Magyar oklevélszótár*. (1902 – 1906) Időtálló, ma is nélkülözhetetlen mű. Elsősorban a magyar szórványemlékek közszavait gyűjtötte össze.

SZILY Kálmán *A magyar nyelvújítás szótára. A kedveltebb képzők és képzésmódok jegyzékével*. (NyÚSz.) Két részben. (1902 – 1908)

c) *Etimológiai szótárak*

BÁRCZI Géza *Magyar szófejtő szótár*. (1941) Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest. XXIV+348 pp. Kb. 6.000 címszó. (Reprint: Trezor, 1991, 1994) Mint érdekességet

megjegyzem: a szerző 16 ún. illetlen szót is felvett, de a kiadó kívánságára kivette a szótárból, és külön lapon nyomtatták ki, amely azonban csak a kutatók számára volt hozzáférhető. Vö. Bárczi Géza „A Magyar Szófejtő Szótár lexikográfiai elvei” In: ORSZÁGH szerk. *Szótártani tanulmányok*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1966, 9kk.

d) Tájszótárak, nyelvjárási szótárak

SZINNYEI József *Magyar tájszótár* (1893 – 1901) (Hornvánszky Bp.) Mintegy 80.000 szóadatot tartalmaz. A maga korában alapvető jelentőségű, a kor színvonalán álló, forrásértékű mű. Anyaga azonban ma már részben elavult, részben hiányos. Továbbá:

KRIZA János *Erdélyi tájszótár* (1926),

CSÚRY Bálint *Szamosháti szótár* (1935-1936) I-II. 573+480pp.

WICHMANN, Yrjö *Wörterbuch des ungarischen Moldauer Nordcsángó und des Hétfaluer Csángódialektes nebst grammatikalischen Aufzeichnungen und Texten aus dem Nordcsángódialekt.* (1936) Ugriläinen Seura, Helsinki, 219pp

e) Szinonimaszótárak

PÓRA Ferenc *A magyar rokonértelmű szók és szólások kézikönyve.*

f) Frazeológiai szótárak

TÓTH Béla *Szájrul szájra. A magyarság szállóigéi.* (1895, 1901 és MARGALITS Ede *Magyar közmondások és közmondásszerű szólások.* (Reprint: Akadémiai K. 1990)

2. Kétnyelvű szótárírás

Az igen jelentős egynyelvű szótárak mellett az uralkodó szótártípus azonban még sokáig, szinte a 20. század közepéig – mint látni fogjuk – a kétnyelvű szótár, főleg a latin-magyar és a német-magyar szótár maradt. Amikor azt mondjuk/mondtuk: *szótár*, szemünk előtt „a Burián”, „a Sauvageot”, „a Kelemen” vagy „a Bitter-Puhr”, „a Yolland” vagy később: „a Halász”, „az Ország”, „az Eckhardt”, „a Hadrovics—Gáldi” jelent/jelenik meg. (vö. MAGAY 2011). Csak kevesen tudtak, hallottak arról – írja Kiss Lajos (KISS 2004), hogy „az igényes nyelvhasználat leghatásosabb segédeszköze az egynyelvű értelmező szótár. A helyzet csak akkor változott meg, amikor 1959 és 1962 között napvilágot látott *A magyar nyelv értelmező szótára* hét kötetben és nyomában a *Magyar értelmező kéziszótár* (1972). Ezek a hatalmas példányszámban közkézen forgó szótári művek tartósan bevitték a köztudatba az egynyelvű, értelmező szótárak fogalmát, és rászoktatták használatukra az igényes tollforgatókat, akik ma már meg sem tudnának lenni nélkülük.” (KISS 2004, p. 324)

Itt most eltekintünk attól, hogy részletes felsorolását adjuk a szótáraknak, megteszi ezt a már idézett, új kiadásban is megjelent szótárbibliográfia (vö. MAGAY 2011).

A 20. század második fele és a 21. század eleje

Ahogy nemzeti ügyé vált a szótárírás a 19. században, úgy vált „akadémiai ügyé” a szótárírás és –kiadás, különösen az 1950-es évekkel kezdődően. Távollétem, hogy fényezzem azt a fél évszázadot, amelyben Magyarország idegen elnyomás alatt állt és a lakosság a pártállami diktatúrától nyögött, s amire – nyelvi szinten – mi sem volt jellemzőbb, mint az, hogy a közoktatásban, a felsőoktatásban, sőt a tudományos fokozatok elérésében is

kötelező volt egyetlen nyelv, az orosz tanítása és ismerete. Arról természetesen külön előadást lehetne tartani, hogy a **cenzúra** hogyan működött, és milyen hatással volt a kulturális élet legtöbb területére, így a szótárírára is. KONTRA Miklós érdeme, hogy kiderítette, pontosabban közre adta, hogy az ÉrtSz-nak volt egy eredeti és egy cenzúrázott, „purgált” kiadása, csak erről mindenki mélyen hallgatott, azok is, akik ezt a „herélést” elvégezték, s azok is, akik hivatalból tudtak róla. Csupán egyetlen példát említek meg: az „anyaország” címszó 2. jelentését illusztráló példamondatot, amely így szólt az eredeti kiadásban:”1948. március 15-én követelték Erdélynek az anyaországgal való egyesítését” kihúzták a cenzorok. Mégis, egy fajta bátor, néma kiállás és józanság, valamint a „nagy testvértől” lekopírozott nemzetközi szereplési kényszer jótékony hatása folytán utat tört magának az ún. „nyugati” nyelvek oktatásának és használatának a fontossága, s ennek az Akadémia állt az élére. Soha nem látott méretekben indult be a szótárszerkesztés. A kétnyelvű (rosszabb nyelvek szerint „kommerciális”) szótárak és a legkülönbélebb szakágak szakszótárainak a szerkesztése az Akadémiai Kiadó szótárszerkesztőségében folyt, az egynyelvű értelmező, és általában tudományosnak nevezett szótáraké az Akadémia Nyelvtudományi Intézetében, hosszú időn át Ország László vezetése alatt zajlott. Az egyes nyelvek szótárainak a főszerkesztését olyan nagyszerű tudósokra bízta, mint Eckhardt Sándor, Gáldi László, Hadrovics László, Halász Előd, Herczeg Gyula vagy Ország László, hogy csak a legnagyobbakat említsen, akik kizárólag tudományos szempontokat tartottak szem előtt (például a munkatársak megválasztásában is!). De ugyanez jellemezte az egynyelvű (tudományos) szótárak szerkesztőit is, elég megemlíteni Deme László, Fábíán Pál vagy Bakos Ferenc nevét, vagy az ÉrtSz. teljes szerkesztő gárdáját, iskolákból, főleg egyháziakból kiszuperált egészen kiváló tudós tanárok, mint például Balázs János, Bíró Izabella, Kelemen József, Kovalovszky Miklós, Lengyel Lajos, Martinkó András, O. Nagy Gábor, Szabadi Béla vagy Újváry Lajos, s a 10 szerkesztő közül egyetlenként még ma is élő Elekfi László, és a 35 belső munkatárs közül úgyszintén még élő Bencédy József, Fodor István, Horváth Mária és Szathmári István nevét. S akkor még nem említettem Bárczi Gézát, aki Ország Lászlóval állt az ÉrtSz. szerkesztőségének az élén (bár egyszer azt mondta Bárczi Orzághnak: Laci, ezt te csináltad).

Az Akadémia **Szótári (Fő)bizottsága** az Akadémiai Kiadó szótárszerkesztőségeivel szoros kapcsolatban működött. Feladata az volt, hogy ellenőrizze és irányítsa a két nagy „műhelyben” folyó munkálatokat. Feladata volt továbbá, hogy megtárgyalja és megvitassa a több évre szóló szótárterveket, és egyenként a szótárak tervezetét és koncepcióját. A Szótári Főbizottság tagjai az b50-es években: Bárczi Géza (elnök), Lakó György, Hadrovics László, Baleczky Emil, Eckhardt Sándor, Halász Előd, Ország László akadémikusok, ill. professzorok voltak.

A hely és az idő korlátozottsága miatt csupán felsorolom azokat az új szótártípusokat, amelyekkel kibővült az évszázadok alatt felgyülemelő „repertoár”, nem hagyva ki természetesen az eddig ismert, hagyományos szótár-válfajokat:

1. Egynyelvű (leíró) szótárak, általános értelmező szótárak, történeti elvű teljes és nyelvtörténeti szótárak

Tudományos, ill. sajátos rendeltetésű szótárak:

Etimológiai szótárak, tájszótárak (nyelvjárási szótárak), szinonimaszótárak, gyakorisági szótárak, nyelvtani szótárak (szóvégmutato, a tergo szótárak)

Új szavak szótárjai

Írói szótárak

Rövidítésszótárak

Frazeológiai szótárak

Névszótárak (Pl. Ladó Magyar utónévkönyve)

Nyelvművelő és nyelvhelyességi szótárak: helyesírási, idegen szavak, kiejtési szótárak
Elektronikus szótárak, s a fentiek elektronikus hordozókon

Sajnos csak annyit tehetek, hogy kiragadok néhány kiemelkedő szótárt a felsorolt kategóriákból, természetesen a teljesség igénye nélkül:

A 20. századnak kétségtelenül a legnagyobb szótári alkotása *A magyar nyelv értelmező szótára* (1959 – 1962) (Akadémiai Kiadó, Budapest), hét kötetben, 60 ezer szócikkben. Alkotóiról fentebb már szóltunk. Az ÉrtSz. Részint a 19. századi nemzeti klasszikusok nyelvének, részint a 20. században beszélt és írott magyar köznyelvnek, a tágabb értelemben vett magyar társalgási és irodalmi nyelvnek szó- és kifejezőképességét dolgozza fel. -- Tetemes irodalma van az ÉrtSz.-nak, vö. MAGAY Tamás *A magyar szótártani irodalom könyvészete 1945-től 1964-ig*. In: ORSZÁGH L. szerk. *Szótártani tanulmányok* (Tankönyvkiadó, Budapest, 1966). Egyebek között: ORSZÁGH L. szerk. *A szótárírás elmélete és gyakorlata A magyar nyelv értelmező szótárában*. NyÉrt. 36. Akadémiai Kiadó 1962.

Magyar értelmező kéziszótár (ÉKsz.) (Akadémiai Kiadó) **Első** kiadását 1972-ben JUHÁSZ József, SZŐKE István, O. NAGY Gábor és KOVALOVSKY Miklós szerkesztette. Az ÉrtSz.-ral rokon, mégis önálló alkotás. Mintegy 70 ezer szót tartalmaz. A **második**, átdolgozott kiadás főszerkesztője (2003-ban) PUSZTAI Ferenc volt. Szerkesztők: Gerstner Károly, Juhász József, Kemény Gábor, Szőke István, Váradi Tamás. Közel 75 ezer címszót tartalmaz. Legfőbb értéke: a mai élő magyar nyelv szavainak és azok jelentéseinek adekvát és használóbarát feldolgozása. Fontos publikáció PUSZTAI Ferencről: *Leíró lexikográfiánk változó és változatlan feladatai*. In: *A lexikológia és a lexikográfia elmélete és módszertana* (A magyar nyelvészek VI. nemzetközi kongresszusa, Eger, 1994. aug.23-26. *A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai*, 201. szám. 33-41.).

A 20. század másik hatalmas (még nem teljesen befejezett) alkotása: SZABÓ T. Attila szerk. *Erdélyi magyar szótörténeti tár-a* (SZT) (1975-) Eddig 13 kötet jelent meg (a XIII. kötet 2009-ben Te–Var) Kriterion, Bukarest, később: Akadémiai Kiadóval, Budapest. Részletes bibliográfiai adatokat vö. MAGAY 2011. A szerző és a szótár méltatása in: MAGAY Tamás szerk. *Félmúlt és közeljövő. Lexikográfiai füzetek* 3. Akadémiai Kiadó, Budapest 2007. 11-45. Benkő Loránd: „Nemzetközi viszonylatban is föltétlen unikumnak számít: ilyen széles spektrumú, számos tudományszakot tápláló és ilyen filológiai apparátusú tudományos szótárt az anyaggyűjtéstől a feldolgozásig egy személy még nem készített.”

A 21. század nyitánya *A magyar nyelv nagyszótára* (leánykori nevén az *Akadémiai nagyszótár*) első két kötetének a megjelenése volt 2006-ban. (I. kötet: Segédletek, II. kötet **A** – **azsúroz**. Főszerkesztő: ITTZÉS Nóra, főmunkatársak: ELEKFI László, GERSTNER Károly, KISS Lajos, PUSZTAI Ferenc, informatikai munkatársak: MÁRTONFI Attila, PAJZS Júlia. MTA Nyelvtud. Int. – A szótár méltatására, a hosszú előtörténet és a nagyszerű eredmény érdemben történő értékelésére itt végképp nincs tér is idő. A Nagyszótár tetemes irodalmát l. a Bibliográfiában. A szótár szerkesztési elveiről az I. kötet bevezető részében olvashat a használó.

* * *

A tudományos szótárak kategóriájából talán a legkiemelkedőbb alkotás:

BENKŐ Loránd főszerk. (1967/70/76/84) *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára.* (TESz.) 4 kötetben. Szerk. KISS Lajos, PAPP László, PAPP László. A munkatársak nagy tömegét l. MAGAY 2011

A német verzió: BENKŐ Loránd főszerk. (1993, II. kötet 1995, III. kötet 1997) *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen.* (EWUng.) Szerk. GERSTNER Károly, S. HÁMORI Antónia, ZAICZ Gábor stb. stb. 9855 főcímszó, 4197 alcímszó. l. MAGAY 2011

Igen jelentős alkotás az etimológiai szótárak családjából: LAKÓ György főszerk. (1967/71/78/81) *A magyar szókészlet finnugor elemei. Etimológiai szótár.* I.-III.+ IV.(mutató).

A magyar lexikográfia markáns, minden tekintetben meghatározó személyiségének alkotása: KISS Lajos (1978) *Földrajzi nevek etimológiai szótára.* Munkatárs: POSGAY Ildikó. Készült az MTA Nyelvtud. Intézetében. Akadémiai Kiadó, Budapest. 4. jav. És bőv. kiadás: 1988.

Két felejthetetlen lexikográfus műve: O. NAGY Gábor és RUZSICZKY Éva *Magyar szinonimasztár*-a (1978, 9. vltan. kiadás: 1999). Igazi best-seller!

Külön lapot érdemelne B. LŐRINCZY Éva (főszerk.) műve az *Új magyar tájszótár* (1979/88/92, 2002/2010) 5 kötetben. Munkatársai felsorolására végképp nincs helyünk. Vö. MAGAY 2011.

S a magyar lexikográfia nagy gárdájának egyetlen még élő tagja: ELEKFI László *Magyar ragozási szótár* c. műve (1994), megkerülhetetlen mű, s az egyetlen angolra fordított magyar szótár (KONTRA Miklóstól).

A frazeológiai szótárak sorából kiemelkedik O. NAGY Gábor életműve, abból is a *Mi fán terem* (Gondolat 1957) és a *Magyar szólások és közmondások (Gondolat 1966)* immár klasszikus alkotások. Az újabb generáció nagyszerű művei: BÁRDOSI Vilmos *Magyar szólástár. Szólások, helyzetmondatok, közmondások értelmező és fogalomköri szótára* (2003) Tinta Könyvkiadó, Budapest és riválisa: FORGÁCS Tamás (2003) *Magyar szólások és közmondások szótára. Mai nyelvünk állandósuló szókapcsolatai példákkal szemléltetve.* Uo.

A **nyelvművelő és nyelvhelyességi** szótárak kategóriájából – úgy gondolom – a **helyesírási szótár** (volt) minden idők legkelendőbb, mert legnélkülözhetetlenebb „segédeszköze” diáknak, felnőttek egyaránt. Itt két nagyszerű nyelvész kell kiemelnünk: FÁBIÁN Pált és DEME Lászlót, akik sajnos már nincsenek közöttünk. És egy másik, igen hasznos és nélkülözhetetlen szótárfajtát kell kiemelnünk: az *Idegen szavak szótárát*, amelyet nem is így hívunk, hanem egyszerűen úgy, hogy: „a Bakos”. BAKOS Ferenc valóban ebben a szótártípusban alkotott maradandót, és talán nem tekintik szerénytelenségnek, ha megemlítem az *Idegen nevek kiejtési szótáramat* (Akad. K. 1974), amelyet Deme László, Fábíán Pál és Országh László lektorált.

Végül az ifjabb lexikográfusnemzedék jeles alakjának, KISS Gábornak valódi best-sellere érdemel feltétlen említést: *Magyar szókincstár. Rokon értelmű szavak, szólások és ellentétek szótára.* (1998) Tinta Könyvkiadó, Budapest.

2. Kétnyelvű szótárírás

A mai napig albántól zürjénig 51 nyelv szerepel bibliográfiánkban a kétnyelvű szótárak fejezetében. Az évszázad második felében kialakult a „szótártrilógia” – főleg a nagyobb nyelvekben –, vagyis a nagy, a kézi- és a kisszótárak kategóriái. Az általános köznyelvi szótárak mellett azután megjelentek a speciális kétnyelvű szótárak legkülönbözőbb „műfajai”, úgymint a *anulói* (az angol learner’s típusú) *szótárak*, *diákszótárak*, *gyerekszótárak*, *útiszótárak* (néha *turistaszótárnak* is hívják), *frazeológiai szótárak* (más néven: *idiómaszótárak*, különféle nyelvek kifejezéseinek a szótárai, a különféle -izmusok), *képes szótárak*, *képes-- tematikus szótárak*, *tematikus* (vagy *fogalomköri* vagy *tezaurusz* típusú) *szótárak*, *rétegnyelvi szótárak*, *szlengszótárak*, *valenciaszótárak* (vagy *képzőszótárak*), és persze az *elektronikus szótárak* különféle típusai, *on-line szótárak*, *audioszótárak*.

SZÓTÁRTAN, SZÓTÁRTUDOMÁNY, LEXIKOGRÁFIA

1. Bibliográfia

Szótártani bibliográfia ez idáig csak egy jelent meg, amely a magyar szótártani irodalmat 1945-től 1964-ig dolgozta fel (MAGAY 1966). Szótárbibliográfiánk már van (MAGAY 2011). A feladat ezzel az állandó frissítés. Célszerű lenne ezt elektronikusan kezelni, akárcsak – ami viszont hiányzik – a szakszótárak bibliográfiáját. Szép feladatok.

Minthogy – mint említettem – a szótártani bibliográfiáját 1966-tól napjainkig senki sem folytatta, ezért az én előadásom is hiányos és esetleges.

2. *Monográfiák, összefoglaló nagyobb dolgozatok, tanulmányok* stb. (pl. MELICH, GÁLDI, HADROVICS, ORSZÁGH, MAGAY, MAKKAY Á., KISS L., PUSZTAI, NYOMÁRKAY, BENKŐ László stb.)

3. Konferenciák és konferenciakötetek

Pl. A magyar nyelvészek VI. nemzetközi kongresszusa, Eger, 1994 = *A lexikológia és a lexikográfia elmélete és módszertana*

BudaLEX '88 Proceedings (a 3. EURALEX kongresszus 1988-ban. Az EURALEX fő gondolata: 'compiler's dictionary helyett user's dictionary legyen. A 'dictionary use', a szótárhasználat mint téma, Budapesten mondatott ki először. Hasonlóképpen a dictionary criticism, a szótárkritika is. Főcélja pedig: a szótárak és a szótárszerkesztés minden aspektusának, szempontjának a tanulmányozása.

COMPLEX '92 stb. (KIEFER, PAJZS, KISS G.)

4. Az MTA Nyelvtudományi Bizottsága mellett működő: **Szótári Munkabizottság** újraindult 2000-ben, folytatva a régi bizottsági munkát. Kezdeményezte a „szótárversenyt”, a „Kiváló Magyar Szótár díj” megalapításával. Elindított Magyarországon elsőként egy lexikográfiai tárgyú periodikát, a **Lexikográfiai füzetek**-et, amelynek első száma (2004-ben és 2. kiadásban 2011-ben). *A magyar szótárírodalom bibliográfiája* volt, a Bizottság aktív tagjainak közreműködésével. A Lex.füz. nyelve elvszerűen a magyar, kivéve a most munkában levő, ill. megjelenés alatt álló 5. és 6. számokat, amelyek FÁBIÁN Zsuzsanna szerkesztésében a főbb idegen nyelveken jelennek meg, számot adva a külföldi érdeklődőknek, szakmabelieknek, kollégáknak és a nagyközönségnek a magyar, ill. magyarországi két-, ill. egynyelvű szótárírásról, a lexikográfia legkülönbözőbb aspektusaiból.

5. Szótárkiadás

A rendszerváltásig zömmel egy kiadó (Akadémiai Kiadó) foglalkozott szótárkiadással. A 2004-es Bibliográfiában 115 határon inneni és 53 határon túli kiadó számolható meg. Főbb szótárkiadók: Akadémiai Kiadó, Grimm Könyvkiadó, Tinta Kiadó, Nemzeti Tankönyvkiadó, Morphologic, s a határon túlról: a Kriterion vagy a Slovenské Pedagogické.

* * *

Befejezésként szeretném megállapítani: a magyar, ill. a magyarországi lexikográfia az elmúlt évszázadok során európai szinten, sőt azon felül teljesített. Ezt *EURALEX* mércével is le lehet mérni. De néznünk, és – főleg – látnunk kell a témérdek feladatát és kihívást, ami előttünk áll az internet korszakában is. De erről hadd ne nekem kelljen beszélni, hanem az utánam következő generációknak. Mert úgy egykori főtitkárunk szavaival:

„Hajt az idő gyorsan – rendes útján eljár –
Ha felülünk, felvesz, ha maradunk, nem vár;
Változik a világ: *gyengül*, a mi erős,
És *erős* lesz, a mi gyenge volt azelőtt.

„Hajt az idő, nem vár: elhalunk mi vének,
Csak híre marad fenn karunk erejének:
Más öltöbéli nép, más ivadék nő fel,
A ki ésszel hódít, nem testi erővel.”
(Arany: Toldi estéje 6. ének – részlet)

Magay Tamás
2011. október 10.

SZÓTÁRTANI BIBLIOGRÁFIA (válogatás)

A magyar nyelv nagyszótára I. kötet Segédletek. Fősz. ITTZÉS Nóra, Informatikai munkatársak: MÁRTONFI Attila, PAJZS Júlia. II. kötet A – aszúroz. Főszerkesztő: ITTZÉS Nóra, Szótári főmunkatársak: ELEKFI László, GERSTNER Károly, KISS Lajos, PUSZTAI Ferenc, MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2006

Gerstner Károly: *A magyar nyelv nagyszótárának áttekintő története* (I. kötet 10-17.)

Hivatkozásai:

Elekfi László: Nagyszótár tervek és lehetőségek MNy 1997: 183-99, 296-311. 1998: 374-8.

Gáldi László – Wacha Imre 1957. Mutatvány az Akadémiai Nagyszótárból MTA I.O. Közleményei 151-72.

R. Hutás Magdolna 1973. Az Akadémiai Nagyszótár történet vázlat. 1898-1952. *Nyelvtud. Közl.* 447-65.

Kiss Gábor 2004. A Nagyszótár címszójegyzékéről és az archivális cédulagyűjtemény nagyságáról, gazdagságáról. In: *A lexikográfia Magyarországon*. Szerk. Fóris Ágota-- Pálfy Miklós, Tinta Könyvkiadó 39-52.

Kiss Lajos 1994. Nyelvtörténeti szótáraink típusai. *MNy* 392-412.

Kiss Lajos – Pajzs Júlia 1899. A magyar irodalmi és köznyelv nagyszótára 1533-1990. *MNy* 129-36.

B. Lőrinczy Éva – Gerstner Károly 1998. Lehet-e végre a magyar nyelvnek nagyszótára? *Magyar Tudomány* 261-71.

Bakos, Ferenc 1983. „Gegenseitige Bedingungen von Lexikologie und Lexikographie.” In: Schildt, Joachim / Dieter Viehweger eds. 1983. *Die Lexikographie von heute und das Wörterbuch von morgen: Analysen – Probleme – Vorschläge /UMLAUT A!!!/*

Linguistische Studien, Reihe A, Arbeitsberichte 109. Berlin, Akademie der Wissenschaften der DDR. L. még: Vadon 2007.

Bárczi Géza – Benkő Loránd – Berrár Jolán 1967, 2. kiad. 1978. *A magyar nyelv története*. Tankönyvkiadó, Budapest

Bárdosi Vilmos és Kiss Gábor szerk, 2010. *Szótárak, szólások, nevek vonzásában. Köszöntő könyv Fábrián Zsuzsanna tiszteletére. 60.* Tinta Könyvkiadó, Budapest. (Benne: Eöry V. Szótártípusok és szócikkstruktúrák, Fóris Á. Skálafüggetlen hálószerkezet a szótárakban, Kiss G. Az értelmező szótár mint a nyelv extrapolációja, Magay T. Újraindulás. A Szótári Munkabizottság újraindulása 2000-ben, Pajzs J. *Az igei szerkezetek gyakorisági szótáráról*, Pusztai F. A szleng a szótárakban

Benkő László 1979. *Az írói szótár. A szépirodalmi nyelv és stílus lexikográfiai feldolgoása*. Akadémiai Kiadó, Budapest

BudaLEX '88 Proceedings I. Magay – Zigány 1990

Cawdrey, Robert I. Stein, Gabriele

COMPLEX '92: *Papers in Computational Lexicography*. Edited by Ferenc Kiefer, Gábor Kiss and Júlia Pajzs. Linguistics Institute, HAS, Bp., 1992. További kötetek: 1994, 1996

Éder Zoltán 1999. Szótáriródmunk történetének mostohagyermeké [Jambressich *Lexicon Latinum 1742.*] MNy XCV. 1999/4. 404-12.

Fábián Zsuzsanna szerk. 2009 *Szótárírás és szótárírók*. Lexikográfiai füzetek 4. Akadémiai Kiadó, Budapest. (Benne: Terjék J. Kőrösi Csoma szótárai, Magay – Pajzs 25 éves az EURALEX, Ittész N. A magyar nyelv nagyszótára, Vig I. Verancsics Faustus szótárának forrásai, Bérces E. Sportlexikográfia, Fata I: A kétnyelvű fordítói szótára tudományos elméletben és gyakorlatban.)

Fábián Zsuzsanna köszöntő könyve: *Szótárak, szólások, nevek vonzásában*. I. Bárdosi 2010

Fábián Zsuzsanna szerk. *Hungarian Lexicography I -- Bilingual Dictionaries*. Lexikográfiai füzetek 5. Akadémiai Kiadó, Budapest. Megjelenés alatt/Forthcoming.

Fábián, Zsuzsanna – Szabó, Győző Dall’Italia all’Ungheria. Parole di origine italiana nell’ungherese, Udine, Forum Editrice

Fejér, Rita 1995. Zur Geschichte der deutsch-ungarischen und ungarisch-deutschen Lexicographie. Von der Jahrhundertwende bis zum Ende des Zweiten Weltkrieges. Tübingen. Lexicographica Series Maior 60.

Fóris Ágota 2002 *Szótár és oktatás*. Iskolakultúra, Pécs

Fóris Ágota - Pálffy Miklós szerk. 2004 *A lexikográfia Magyarországon*. [Tanulmánykötet] Tinta Könyvkiadó, Budapest (Benne: MT Szó, ami szó, Kiss G. A Nagyszótár címszójegyzékéről, Prószéky az elektronikus papírszótárról stb.)

Gáldi László 1957. *A magyar szótáriródmunk a felvilágosodás korában és a reformkorban*. Lektorok: Pais Dezső, Bárczi Géza, Mészöly Gedeon. Akadémiai Kiadó, Budapest

Gecső Tamás szerk. 2000. *Lexikális jelentés, aktuális jelentés*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához. Sorozatszerk. Kiss Gábor. Tinta Könyvkiadó, Budapest. (Benne: Horváth Katalin: Lexikális jelentés, kontextuális jelentés, jelentésváltozás, Juhász Dezső: Szójelentéstan és nyelvföldrajz, Kiss Gábor: A give és az ad ige előfordulása George Orwell „1984” c. regényének angol és magyar nyelvű párhuzamos korpuszában. Pajzs Júlia: Frazológiai egységek a nagyszótárban. Ruzsiczky Éva: Mi kerüljön a szótárba? Váradi Tamás: Szótár, korpusz – magyar nemzeti szövegtár.)

Gecső Tamás, Spannraft Marcellina 1998 *A szinonimitásról*

Gerstner Károly 1998. A német vonatkozású elemek újabb etimológiai szótárainkban
L. még *A magyar nyelv nagyszótára* 2006

R. Hutás Magdolna I. *A magyar nyelv nagyszótára* 2006

Imre Mihály: Szenci Molnár, I. MAGAY 2006

Kelemen József 1954. Hány szó van nyelvünkben? *Nyr LXXVII/78*. 65-73

Kelemen József 1966. Gépi adatgyűjtés és adatfeldolgozás a lexikográfia szolgálatában. In: Országh L. szerk. (1966) *Szótártani tanulmányok*, 29-54.

Kis Tamás 1995. A magyar szlengszótárak. „Magyar nyelvjárások” KLTE Magyar Nyelvtudományi Tanszékének évkönyve, Debrecen

Kiss Gábor és Zaicz Gábor szerk. 1997. *Szavak -- nevek -- szótárak. Írások Kiss Lajos 75. születésnapjára*. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest

Kiss Lajos *Földrajzi nevek etimológiai szótára* (Bp. 1978.) ismerteti MEZŐ András: *A helynevek új kézikönyve*. MNy LXXXIX. évf. 1993/1. 1-10.

Kiss Lajos – Pajzs Júlia 1989. A magyar irodalmi és köznyelv nagyszótára (1533 – 1990). MNy LXXXV: 129-136.

Kiss Lajos 1994. Nyelvtörténeti szótárak típusai. In: *A lexikológia és a lexikográfia elmélete és módszertana* (A magyar nyelvészek VI. nemzetközi kongresszusának bevezető előadásai, Eger, 1994. aug. 23-36.) *A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 201*. 12-32. l. még Papp Lajos 1994

Kiss Lajos 1999. Hadrovics László (1910 – 1997) és az Eötvös Collegium. MNy XCV. évf. 1999/4. 397-403.

Kiss Lajos 1999. Hadrovics László (1910—1997). Elhangzott 1998. nov.2. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest

Kiss Lajos 2004. *Szófejtés, szótárírás és nyelvtudomány-történet*. Válogatta és szerkesztette GERSTNER Károly és KISS Gábor. Tinta Könyvkiadó, Budapest (Benne: KISS Lajos: *A magyar nyomtatott szótárak története*. 323-326)

Kontra Miklós l. Vadon 2007

Lázár A. Péter 2011. *Elvszerűség és kompromisszum a szótárban. Elmélet és alkalmazás találkozási pontjai a lexikográfiában*. PhD disszertáció nyilvános védése 2011. március 10. Opponensek: Váradi Tamás és Hollósy Béla. (Kéziratban)

B. Lőrinczy Éva l. *A magyar nyelv nagyszótára* 2006

Magay Tamás 1966. A magyar szótártani irodalom könyvészete 1945-től 1964-ig. In: Országh L. szerk. *Szótártani tanulmányok* 369-396. l. ott

Magay Tamás 1967. *Angol-magyar és magyar-angol szótárak hazánkban 1945 előtt*. Nyelvt. Ért. 57. Akadémiai Kiadó, Budapest

Magay Tamás 1979 *A kétnyelvű szótárírás törvényszerűségei*. Kiadatlan kandidátusi disszertáció

Magay, T. and J. Zigány eds. 1990. *BudaLEX '88 Proceedings*. Papers from the 3rd International EURALEX Congress, Budapest, 4-9 September 1988. Akadémiai Kiadó, Budapest

Magay Tamás 1994. *EURALEX '94*. Beszámoló az Európai Lexikográfiai Társaság 6. kongresszusáról. Amsterdam, 1994. aug. 30. – szept. 3.) In: *Studia Nova II./149-154*.

Magay Tamás szerk. 2006. *Szótárak és használóik*. Lexikográfiai füzetek 2. Akadémiai Kiadó, Budapest. (Benne: Imre Mihály Szenci Molnár Albert szótárszerzői tevékenységéről Magay: Tanulói szótárak múlt és jelen, Márkus K. –Szöllősy Éva: Angolul tanuló középiskolásaink szótárhasználati szokásairól (egy vizsgálat), Uzonyi P.: A forrásnyelvi és célnyelvi adatok ekvivalenciájának nehézségéről. Fábíán Zs: Német-olasz vonatkozású szótárak magyar adaptációja. Rádai-Kovács Éva ism. Fábíán-Gheno Olasz-magyar kifejezések és szólások szótárát. Szöllősy É. on-line szótárak bírálata.)

Magay Tamás szerk. 2007 *Félmúlt és közeljövő*. Lexikográfiai füzetek 3. Akadémiai Kiadó, Budapest. (Benne: emlékezések Szabó T. Attiláról és az Erdélyi magyar szótörténeti tárról, valamint Ország Lászlóról. Továbbá: Czékmán O. A magyar matematikai szótárak, Muráth Judit: Szakszótárak, Pajzs J. A jövő szótára és a magyar számítógépes lexikográfia)

Magay Tamás szerk. 2011. *A magyar szótárirodalom bibliográfiája. A bibliography of Hungarian Dictionaries*. Lexikográfiai füzetek 1. (A 2004-es 1. kiadás 2., javított és bővített kiadása.) Akadémiai Kiadó, Budapest.(Angol előszóval, tartalomjegyzékkel és nyelvek jegyzékével.)

Melich János 1907. *A magyar szótárirodalom*. Első füzet: *A legrégebb szójegyzékektől P. Páriz szótáráig*. Nyelvészeti füzetek, szerk. Simonyi Zsigmond, 46. Athenaeum Irod. stb. kiadása, Budapest, 197pp.

Mikó Pálné 1986. *Marseillaise és Gotterhalte. Találkozás Márton Józseffel*. Magvető Könyvkiadó, Budapest

Nyomárkay István és Vig István szerk. 2004. *Kis szláv lexikográfia*. ELTE BTK, Szláv Filológiai Tanszék, Budapest. Opera Slavica Budapestinensia Linguae Slavicae (Tart. Déli szláv nyelvek, Keleti szláv nyelvek, Nyugati szláv nyelvek, azaz bolgár, szlovén horvát és szerb, orosz, ukrán, cseh, lengyel és szlovák nyelvek szótárirodalmi) 221pp

O. Nagy Gábor 1977. A magyar frazeológiai kutatások története. *NytÉrt*. 95. Ak.Kiadó

Ország László 1954. A magyar szókészlet szótári feldolgozásának kérdései. *I. OK*. VI., 117-33.

Ország László szerk. 1962. A szótárírás elmélete és gyakorlata a Magyar Nyelv Értelmező Szótárban. *Nyelvtudományi Értekezések* 36. sz. Akadémiai Kiadó, Budapest. 135pp

Ország László szerk. 1966. *Szótártani tanulmányok*. Tankönyvkiadó, Budapest, 403pp (Benne: Kelemen J. Gépi adatgyűjtés, Bárczi G. A Magyar Szófejtő Szótár lexikográfia elvei, O. Nagy G. Rokonejtelműség szinonimaszótári szempontból, Kovalovszky M. stiláris értékek a szótárakban, Martinkó A. A stílus és az irodalmi nyelv köznyelvi értelmező szótárai, Magay Szótártani bibliográfia 1945-től 1964-ig)

Ország László, In *Memoriam I. Vadon* 2007

Oszetzky Éva, Pálffy Miklós, Borbás László 2004 *Szótárszerkesztés, szótárkiadás*

Pajzs Júlia 1990. Számítógép és lexikográfia L. még Magay 2007, Fábán 2009

Pajzs Júlia 1994. A számítógépes nagyszótári korpusz felhasználásának lehetőségei. *MNy* 90: 289-302

Pajzs, Júlia – Pálfi, Loránd-Levente 2007. Das Akademiewörterbuch lebt! Die monolinguale Lexicographie in Ungarn von den Anfängen bis zur Gegenwart unter besonderer Berücksichtigung des neuen Akemiewörterbuchs. *International Journal of Lexicography*, Vol. 20, No. 4 pp369-391.

Papp Lajos szerk. 1994. *A lexikológia és a lexikográfia elmélete és módszertana* (előadásvázlatok). A magyar nyelvészek VI. nemzetközi kongresszusán (Eger, 1994. augusztus 23-26) elhangzott előadások vázlatai.

Pusztai Ferenc 1994. Leíró lexikográfiánk változó és változatlan feladatai. In: *A lexikológia és a lexikográfia elmélete és módszertana*. (A magyar nyelvészek VI. nemzetközi kongresszusának bevezető előadásai. Eger, 1994. aug. 23-26.) A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 201. 33-41. L. még Papp Lajos 1994

Pusztai Ferenc 1997. A lexikográfia helye és helyzete. (A Magyar Nyelvtudományi Társaság 92. közgyűlésén 1996. december 17-én elhangzott előadás.) *MNy XCIII. / 1. szám, 7 – 14.*

Sági István 1922 *A magyar szótárak és nyelvtanok könyvészete*. M. NytudTárs Kiadv. 18.

Stein, Gabriele 2010 Lexicographical Method and Usage in Cawdrey's *A Table Alphabeticall* (1604). *Studia Neophilologica* 82: 163-177

Szathmári István 2005. *A szűkebb és tágabb haza nyelve*. Népnyelvi és irodalmi nyelvi tanulmányok. Szerk. Tátrai Szilárd és Tolcsvai Nagy Gábor. ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék, Budapest. (Benne: Szenci Molnár Albert nyelvi hatása 91.)

Tóth Szergej – Földes Csaba – Fóris Ágota 2004. *Lexikológiai és lexikográfiai látkép: Problémák, paradigmák, perspektívák*. Generalia, Szeged. Fasciculi Linguistici / Series Lexicographica 3. Szerk. Tóth Szergej, Vass László és Fóris Ágota. (Benne: Fábán Zs. A vonzatok ábrázolása az olasz-magyar nagyszótárakban, Fóris Á: A mesterségek szótárai, Magay T. Kritika a (szótár)kritikáról, Muráth J. A szakszótárírás elmélete a Szótárszerkesztési módszerek (német zsebsz.), Uzonyi Pál Gáldi Orosz-magyar és magyar-orosz kézis. Átdolgozásáról, Vitányi B. Modern klasszikusok (Fra-m és M-fr nagyszótárak)

Vadon Lehel 1994. Cenzúrázott értelmező szótár. Heves Megyei Nap 1994.szept. 24. 4. o.

Vadon Lehel szerk. 2007. In Memoriam Országh László -- születésének 100. évfordulójára. Eszterházy Károly Főiskola, Amerikanisztika Tanszék, Eger. (Benne: Kontra Miklós: Országh László életművének néhány tudománytörténeti vonatkozása, Kontra M.: Kicenzúráz – A cenzúra nem (tört)?, Magay T.: Országh László, a lexikográfus, Kontra M.: Országh László budapesti működése. L. továbbá Abádi Nagy Z., Bakos F., Kontra M, Peter Sherwood emlékezései Országh Lászlóra.)

Várad Tamás 2000. Szótár, korpusz – magyar nemzeti szövegtár. In: Gecső Tamás szerk. *Lexikális jelentés, aktuális jelentés*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. *Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához*. Sorozatszerk. Kiss Gábor

Zoványi Jenő 1940. *Pápai Páriz Ferencz élete és munkái*. Budapest

Zsemlyei János 1996. *A mai magyar nyelv szókészlete és szótárai*. Kolozsvár, 1996.

Zsilinszky Éva 2003. Az angol vonatkozású elemek újabb etimológiai szótárainkban.

Magay Tamás lezárta 2011. július 8-án